

Bosna Hersek'te Okul Öncesi İslam Din Eğitimi Müfredatı Hakkında Kısa Bir Çalışma

A Brief Study on Pre-School Islamic Religious Education Curriculum in Bosnia and Herzegovina

Sümeyye Yavuz Alkılıç

Sakarya Üniversitesi, Felsefe ve Din
Bilimleri Bölümü, Sakarya, Türkiye,
sumeyyeyavuzalkilinc@gmail.com

Geliş Tarihi/Received: 29.04.2024
Kabul Tarihi/Accepted: 25.06.2024
Yayınlanma Tarihi/ Available Online:
27.06.2024

Öz: Bosna Hersek tarih boyunca birçok inanca ev sahipliği yapmıştır. Dinsel çeşitlik açısından oldukça renkli bir coğrafya olmakla beraber bu durum beraberinde bazı zorluklarda getirmiştir. Bu çalışmamızda Bosna Hersek'te din eğitiminin güncel durumundan bahsedilmiş olup Bosna Hersek müfredatı baz alınarak Bosna Hersek'te ki okul öncesi İslam din eğitimi müfredatı tanıtılmaktadır. Müfredatın daha iyi anlaşılabilmesi için öncelikle Bosna Hersek'te ki genel din eğitimi serüvenine yer verilmiştir. Akabinde Bosna Hersek Okul Öncesi İslam Din Eğitimi Müfredatına detaylı olarak yer verilmiştir. Ayrıca din öğretimi yapan eğitimcilerde aranan şartlara ve süreçte kullanılan kaynaklara da değinilmiştir. Çalışmamız Haziran 2009 yılında Bosna Hersek İslam Topluluğu tarafından hazırlanan Din Eğitimi Müfredatı Çalışmaları Okul Öncesi Kurumlarda Din Eğitimi Süreci isimli, Bosna Hersek Din Eğitimi Genel Müdürü Muharrem Ömerdiç tarafından imzalanan resmî belge esas alınarak hazırlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Bosna Hersek, Din eğitimi, Balkanlar, İslam

Abstract: Bosnia and Herzegovina has hosted many faiths throughout history. Although it is a very colorful geography in terms of religious diversity, this situation has brought with it some difficulties. In this study, the current process of Islamic religious education in Bosnia and Herzegovina is mentioned and the pre-school Islamic religious education curriculum in Bosnia and Herzegovina is introduced based on the Bosnia and Herzegovina curriculum. In order to better understand the curriculum, first of all, the general religious education adventure in Bosnia and Herzegovina is included. Subsequently, Bosnia and Herzegovina Preschool Islamic Religious Education Curriculum was included in detail. Additionally, the conditions required for religious educators and the resources used in the process were also mentioned. Our study was prepared on the basis of the official document titled Religious Education Curriculum Studies, Religious Education Process in Preschool Institutions, prepared by the Islamic Community of Bosnia and Herzegovina in June 2009, and signed by Muharrem Omerdic, General Director of Religious Education in Bosnia and Herzegovina.

Keywords: Bosnia and Herzegovina, Religious education, Balkans, İslam

Extended Abstract

Bosnia and Herzegovina is a Balkan country that attracts attention with its rich historical and cultural heritage. An important part of this heritage is the Islamic culture and religious education system. Preschool education in Bosnia and Herzegovina is designed to support children's physical, emotional, social and mental development. In this context, Islamic religious education is an important component that aims to contribute to the spiritual and moral development of children.

In this study, the basic features and practices of the pre-school Islamic religious education curriculum in Bosnia and Herzegovina will be examined. Religious education in the preschool period enables children to become acquainted with religious and moral values at an early age. In this process, the religious education curriculum is prepared in accordance with the age and development levels of children and is implemented through various activities. These activities include methods such as storytelling, songs, prayers and games.

The Islamic religious education curriculum in Bosnia and Herzegovina aims to enable children to learn basic knowledge about the Islamic religion and to be able to apply this knowledge in their daily lives. The curriculum encourages children to develop their love for Allah, learn about the lives of the prophets,

and learn the basic prayers of Islam. In addition, teaching moral values and instilling awareness of social responsibility are among the important goals of the curriculum.

This study aims to evaluate the current situation in this field by addressing the theoretical foundations of the pre-school Islamic religious education curriculum in Bosnia and Herzegovina, its implementation methods and its effects on the education process. In addition, the contributions of the curriculum to the general development of children, the characteristics that educators should have and the resources used in the education process are mentioned. In this context, it is aimed that the study will be a valuable resource for both educators and researchers.

1. Giriş

Bosna Hersek, zengin tarihî ve kültürel mirası ile dikkat çeken bir Balkan ülkesidir. Bu mirasın önemli bir parçası, İslam kültürü ve dinî eğitim sistemidir. Bosna Hersek'te okul öncesi eğitim, çocukların fiziksel, duygusal, sosyal ve zihinsel gelişimlerini desteklemek amacıyla tasarlanmıştır. Bu bağlamda, İslam din eğitimi de, çocukların manevi ve ahlaki gelişimlerine katkıda bulunmayı hedefleyen önemli bir bileşendir.

Bu çalışmada, Bosna Hersek'teki okul öncesi İslam din eğitimi müfredatının temel özellikleri ve uygulamaları incelenecektir. Okul öncesi dönemde din eğitimi, çocukların erken yaşta dinî ve ahlaki değerlerle tanışmalarını sağlamaktadır. Bu süreçte, din eğitimi müfredatı, çocukların yaş ve gelişim seviyelerine uygun olarak hazırlanır ve çeşitli etkinlikler aracılığıyla uygulanmaktadır. Bu etkinlikler arasında, hikâye anlatımı, şarkılar, dualar ve oyunlar gibi yöntemler yer almaktadır.

Bosna Hersek'teki İslam din eğitimi müfredatı, çocukların İslam dinine dair temel bilgileri öğrenmelerini ve bu bilgileri günlük yaşamlarında uygulayabilmelerini amaçlamaktadır. Müfredat, çocukların Allah'a olan sevgilerini geliştirmeyi, peygamberlerin hayatlarını tanımalarını ve İslam'ın temel ibadetlerini öğrenmelerini teşvik etmektedir. Ayrıca, ahlaki değerlerin kazandırılması ve toplumsal sorumluluk bilincinin aşılması da müfredatın önemli hedefleri arasındadır.

Bu çalışma, Bosna Hersek'teki okul öncesi İslam din eğitimi müfredatının teorik temellerini, uygulanış biçimlerini ve eğitim sürecindeki etkilerini ele alarak, bu alandaki mevcut durumu değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Ayrıca, müfredatın çocukların genel gelişimine olan katkıları, eğitim veren eğitimcilerde bulunması gereken özellikler ve eğitim sürecinde kullanılan kaynaklardan bahsedilmektedir. Bu bağlamda, çalışmanın hem eğitimciler hem de araştırmacılar için değerli bir kaynak oluşturması hedeflenmektedir.

2. Bosna Hersek'te Din Eğitim Süreci

Bosna Hersek bölge olarak birçok millete ve din mensubuna ev sahipliği yapmakla beraber tarih boyunca birçok farklı siyasi sistem ile de yönetilmiştir. Fatih Sultan Mehmet'in 1463'te Bosna'yı fethetmesiyle Boşnaklar Bogomilizm inancından İslam'a geçiş yapmışlardır.

İslam'a geçiş yapılmasıyla beraber burada birçok dini kurum inşa edilmiştir. Bu bağlamda camilerle beraber medreseler, mektepler ve birçok eğitim kurumu kurulmuştur. Din eğitiminin yapılması adına bilinen ilk medresenin 1505-1512 yıllarında Firuz Bey tarafından Firuz Ağa Medresesi olarak yapılmıştır (Zukic, 2000, s. 277). Fakat Avusturyalıların işgali sırasında tahrip edilmiştir (Ayverdi, 1981, s. 383).

Osmanlı devletinin egemen olduğu süreçte Bosna'da din eğitimi; ilköğretim seviyesinde eğitim veren Mektep, ortaokul seviyesinde eğitim veren Muallimhane ve lise ve ileri seviyede eğitim veren Medreseler olmak üzere üç eğitim kurumunda verilmekteydi. Bunun yanında Tekke, Dershane, Hanegah, Kuran Evleri, Hadis Evleri gibi kurumlarda da geleneksel din eğitimi verilmekteydi (İsanovic Hadziomerovic, 2018, s. 123). Kayıtlarda mekteplerin eğitim düzeni hakkında normalsal bir

düzenlemeden bahsedilmemekle beraber, Müslümanlara yönelik klasik kuran eğitimi, temel ilmihal bilgisinin ve yazı yazma derslerinin verildiğinden bahsedilmektedir (Gölen, 2010, s. 191-192).

Medrese, Mektep gibi din eğitimi verilen kurumlar vakıflar tarafından inşa edilerek maddi ihtiyaçları da bu vakıflar tarafından karşılanmıştır. Bu konu ile ilgili detaylı bilgilere vakıfnameler içerisinde de yer verilmiştir (Grabus, 2014, s. 39-40).

Kaynaklar değerlendirildiğinde bu süreçte çok sağlıklı bir din eğitiminin yapıldığını söylemenin çok da mümkün olmadığı görülmektedir. Fakat Boşnaklar dini açıdan halifeye bağlı olduklarını bildirerek İstanbul'daki dini kurum ile din işlerini sürdürmüşlerdir. 1882 yılında Şeyhülislamlık kurumuna bağlı olacak şekilde Bosna Hersek İslam Riyaseti kurularak müftü olarak Reisul Ulema Hilmi Ömerovic Efendi atanmıştır. 1930lu yıllara kadarda atanan tüm müftülerin, müftülük makamına görevlendirildiklerini ifade eden Menşure belgeleri İstanbul'da takdim edilmiştir. Bosna Hersek İslam Riyaseti Bosna Devleti tarafından tanınan fakat maddi olarak hiçbir desteğin sağlanmadığı bir kurum olarak ayakta durmaya çalışmaktadır. Giderlerini vakıf eserlerinden ve halktan toplanan paralarla karşılamaktadır (Grabus, 2014, s. 40).

1918 yılına gelindiğinde ise Yugoslavya devleti kurulmuş ve 1945 yılına kadar bölgede iç karışıklıklar hâkim olmuştur (Bağcı, 1992, s. 260). İç karışıklıklar ile uğraşılan bu süreçte de sağlıklı bir din eğitiminin varlığından bahsetmemizin mümkün olmadığını ifade etmemiz yerinde olacaktır.

1945 yılı ile Bosna Hersek komünist ateist rejimin öznesi konumuna gelmiştir. Devlete ait kurumlarda din eğitimi tamamıyla yasaklanmıştır. Akabinde İslam toplumuna ait kurum ve kuruluşların tamamının devlete bırakılması istenmiş ve bırakılmıştır. 1990 yılına kadar da bu süreç bu şekilde devam etmiştir (İsanovic Hadziomerovic, 2018, s. 123).

1992-1995 yılları arasında yaşanan savaş sonrası çok kültürlü bir ulusa sahip olan Bosna Hersek'te çok kültürlü din eğitim anlayışı benimsenmiştir. Sınıflar da farklı dinlere mensup öğrenciler bulunmaktaydı. Öğrencilere birbirlerinin dinlerini de öğrenmekteydiler. Örneğin Müslüman bir öğrencinin domuz eti yemediği öğrenilmekte ve yerli malı haftasında yapılan yiyecekler de buna dikkat edilmektedir. Diğer yandan dinsel çoğunluğun sağlandığı yerlerde talep olması halinde o dine özel sınıflar da bulunmaktadır. Okullarda da bu şekilde din eğitim verilmeye başlanmıştır. (İsanovic Hadziomerovic, 2018, s. 125). 2003 yılında çıkarılan yasayla okullarda din eğitimi verilmesi öğrenci ve velinin tercihinin bırakılmıştır. 2009 yılında çıkarılan müfredat ile de kademelerde derslerin hangi konu başlıklarıyla işleneceği belirtilmiştir (Dostovic vd., 2016, 80).

Sonuç olarak söylenebilir ki birçok farklı din mensubunun yaşadığı ülkede din dersleri de seçmeli olarak gösterilmektedir. Her din mensubunun kendi dinini öğrenme hakkı bulunmaktadır. Bu sebeple de talepler göz önüne alınarak her din mensubunun kendi dinini öğrenmesine imkân verilmektedir.

3. Bosna Hersek'te İslam Din Eğitimi

3.1. Okul öncesi İslam din eğitim müfredatı

Okul öncesi eğitimi, eğitimin aileden sonra başlayan ilk sistemli yeridir. Bu sebeple oldukça önemlidir. Önemli olan bu süreçte ailelerin çocuklarının gelişimlerine paralel din eğitimi seçmeleridir. İnanç alanları ile ilgili bilgileri seviyelerine uygun olarak almalarını incelemektedirler.

Bosna Hersek'te İslam din eğitim süreci, Bosna Hersek İslam Cemaati Riyaseti tarafından 29 Haziran 2009 tarihinde yapılan görüşme kararıyla belirlenmiştir. Bu görüşme neticesinde ders saati aile onayına bağlı hafta da 1saat 30 dakika olarak belirlenmiştir (Publikacije Islamske Zajednice Bosne i Hercegovina, 2009: 1-2).

Müfredat programı okul öncesi din eğitimi çalışmalarının amacını şu şekilde tanımlamaktadır. En genç neslin uygun içerik ve yöntemleri kullanmasıdır. Günlük yaşamlarında da dini değerlerin içeriği ile

minimum seviyede karşılaşmalarını sağlayacak ön koşulları sağlamaktır. Okul öncesi dönem çocukları ile din eğitim çalışmaları programını, çocukların enerjilerini, gelişim potansiyellerini, meraklarını ve öğrenme güçlerini içinde yaşadıkları gerçeği doğru bir şekilde anlamaya çalışmalarına yardım etmektedir. Esas olarak yaşamın dini bölümlerini içeren çok yönlü kişilik gelişimine yönlendirmeye çalışmaktadır. Bu süreç ise okul öncesi çocuklarla oyun, hikâye anlatımı, konuşma, gösteri, taklit, uygulama, sanat, müzik ve diğer uygun form ve bilgi aktarımı ile çocuklarda alışkanlık oluşturmayı hedeflemektedir.

3 ile 6 yaş arasındaki dönemin “soru çağı” olduğu göz önüne alındığında, çocukları ve onların sorularını mümkün olduğunca dinlemek ve öncelikle onlara yeterli cevaplar sunmak bu dönemde oldukça önem teşkil etmektedir. Bu sayede çocuklarda mantıklı düşünme, öğrenme ve entelektüel gelişimin temelleri atılmış olacaktır.

Bosna Hersek Okul Öncesi; Küçük Grup (3.5/4.5 yaş grubu) ve Büyük Grup (4.5/5.5 yaş grubu) olarak ikiye ayrılmıştır. Müfredat da buna göre şekillenmiştir.

3.1.1. Küçük grup

İlk ünite konusu “Anaokulunu Seviyorum, Dini Araştırmaları Seviyorum” olarak işlenmektedir (Publikacije Islamske Zajednice Bosne i Hercegovina, 2009: 4). Bu ünite ile okul sürecine yeni başlamış çocukların okula kaynaşabilmeleri ve sağlıklı sosyalleşmelerinin gerçekleşmesi hedeflenmiştir. Böylelikle öğrencilerin buldukları sosyal ortama ve dini eğitime olumlu tutum kazanmalarının gerçekleşeceği düşünülmektedir. Bu süreç Peygamber efendimizin çocuğun temel gelişimlerinin yanında dini eğitimlerini edinmeleri konusunda hassas davranması ve kuran eğitimi, iman ve ibadet eğitiminin kendi seviyelerine uygun olarak öğretilmesi tavsiyesi referans alınarak planlanmaktadır. (Sağlam, 2013, 553-554). Çocukların okul ortamına adaptasyonları ve sosyalleşmeleri üzerine yapılan çalışmalar, okul öncesi eğitimin bu süreçte önemli bir rol oynadığını göstermektedir (Çurak, 2011, s. 45-60).

İkinci ünite başlığı “Birlikte Güzel ve Güçlüyüz” olarak ifade edilmiştir (Publikacije Islamske Zajednice Bosne i Hercegovina, 2009: 5). Anaokulunda büyük bir aile olduğunun farkındalığı ile İslam kardeşliğine de giriş yapmak hedeflenmiştir. Böylelikle çocuklarda birliktelik ve karşılıklı paylaşım kazanımını elde etmek mümkün olabilmektedir.

Üçüncü ünite “İslam Öğretileri” şeklindedir. Bu ünite de içerik olarak “selamun aleykum, bismillahirrahmanirrahim, elhamdulillah, la ilahe illallah” kavramlarının oyunlarla beraber çocuklara öğretilmesi amaçlanmıştır (Publikacije Islamske Zajednice Bosne i Hercegovina, 2009: 6). Bosna Hersek'te İslam öğretilerinin küçük çocuklara öğretilmesi, pedagojik ilkeler dikkate alınarak yapılmaktadır. (Çetiç, 2021, s. 45-58). Bu ünite ile hedeflenen çocukların çevrelerinde sıklıkla duydukları bu soyut kavramları somutlaştırmaları ve yaşamlarının bir parçası haline getirmelerini sağlamaktır.

Dördüncü ünite “Her şeyi Allah yarattı” başlığıyla müfredatta yerini almıştır. Toplum içinde sıkça duydukları şu ifadeleri; “Her şeyi Allah yarattı ve her şeyle ilgilenmektedir. Allah güzeldir ve güzel olanı sever. Allah bizi korur ve sever. Allah’a inanıyoruz. İkramları için Allah’a şükrediyoruz” zihinlerinde anlamlandırarak özümsemeleri sağlanmakta ve kullanılabilir hale getirilmektedir (Publikacije Islamske Zajednice Bosne i Hercegovina, 2009: 7). Böylelikle çocukta doğada bulunan nesneyi, varlığı, doğal olayı adlandırma yeteneği, Allah’a karşı tanınabilir tutum ve şükredebilme yetisini kazandırabilme hedeflenmektedir.

Beşinci ünite “Güzel ve Temiz Olun” ünitesi ile beraber İslam da ki temizlik anlayışı yaş grubuna uygun şekilde anlatılmaktadır (Publikacije Islamske Zajednice Bosne i Hercegovina, 2009: 8). Abdest alma şekli şartları ve gerekliliklerine değinilmektedir.

Altıncı ünite “Anne Babamı Seviyorum, Onlar da Beni Seviyor” (Publikacije Islamske Zajednice Bosne i Hercegovina, 2009: 8) başlığı ile müfredat içindeki yerini almıştır. Bu başlık içerisinde İslam dini içerisindeki aile hayatına vurgu yaparak çocukların İslam temelli bir aile bilinci kazanmaları hedeflenmektedir.

Yedinci ünite “Hz.Muhammed” (Publikacije Islamske Zajednice Bosne i Hercegovina, 2009: 9) ile Hz.Muhammed’in anne baba ismi çocuklara öğretilmektedir. Bu süreçte Hz.Muhammed sevgisini anlatmak için derslerde Isnam Taljic’in Putovanje s Oblakom kitabındaki hikâyeler kaynak olarak kullanılmaktadır (Publikacije Islamske Zajednice Bosne i Hercegovina, 2009: 9). Çocukların ilgisini çekmek ve dini kavramları daha kolay anlamalarını sağlamak için dini hikâyeler ve masallar kullanılmaktadır. Bu hikayeler, çocukların ahlaki değerleri öğrenmelerine ve empati geliştirmelerine yardımcı olmaktadır. (Hodžić, 2014, s. 65).

Sekizinci ünite “Cami Güzel Bir Toplum Evidir” (Publikacije Islamske Zajednice Bosne i Hercegovina, 2009: 10) temasında camiye ziyaret gerçekleşir. İmam ile tanışma yapılarak İslam ibadet yerinin kısımları öğrencilere anlatıldığını sonrasında da okula döndüklerinde öğrencilerden gördüklerini resmetmelerinin istendiğini gözlemlemiş bulunmaktayız.

Dokuzuncu ünite “Doğayı Seviyorum” (Publikacije Islamske Zajednice Bosne i Hercegovina, 2009: 10) ile doğa sevgisi doğa gezisi eşliğinde öğrencilere anlatılmaktadır. Böylelikle çevre bilincinin din bağlamıyla beraber öğretilmeye çalışıldığı gözlemlenmiştir. Yapılan araştırmalarda göz önüne alındığında dini duygunun diğer duygulardan bağımsız olmadığına ulaşılmıştır. Birçok bilim insanına göre din duygusu doğuştan gelmekte ve çevresel faktörlerle gelişmektedir (Oruç, 2010, s. 77-78). Bu sebeple küçük yaşlardan itibaren bu eğitimin paralel olarak ilerlemesi çocuğun gelişimi açısından önemli olduğunun ifade edilmesi yerinde olacaktır.

Son olarak onuncu ünite ise “Özel Günler” (Publikacije Islamske Zajednice Bosne i Hercegovina, 2009: 11) başlığı ile İslam dini için kutsal olan *Ramazan Bayramı, Kurban Bayramı, Fitir, Mevlud* kavramlarının çocuk şarkıları eşliğinde öğretildiğine rastlanmıştır. Bu süreçte çocuklar, dini günlerin toplumsal ve manevi önemini kavrayarak, dinî bilgilerini ve manevi değerlerini geliştirmektedir. (Mustafić, 2018, s. 37).

3.1.2. Büyük grup

İlk ünite “Anaokulum ve Dini Etkinliklerim” (Publikacije Islamske Zajednice Bosne i Hercegovina, 2009: 11) başlığı ile başlamaktadır. İçerik olarak sohbet, oyun, şarkılar ve ortak etkinlikler yoluyla, öğrencilerin kendi gruplarında daha fazla sosyalleşmelerini sağlamaktır.

İkinci ünite, “İnancım: İslam” (Publikacije Islamske Zajednice Bosne i Hercegovina, 2009: 12) başlığı ile karşımıza çıkmaktadır. Gözlemlerimiz neticesinde ise içeriğinin Allahın her şeyin yaratıcısı olduğu, Kuran’ın onun kitabı olduğu ilkelerinin sohbet ve sanatsal ifadelerle çocuklara anlatıldığıdır. Fakat öğrencilerin karşılıklı sohbeti şeklinde gerçekleşen bu süreçte herhangi bir görüşün empoze edilmesi değil eleştirel düşünme öğretisiyle didaktik bir öğretim gerçekleşmektedir. Örneğin öğrencilere doğadan seçilen örnekler verilmektedir. Bu örnekler çerçevesinde onların yaratıcısına ulaşmaları sağlanmaktadır. İslam kardeşliği ve toplumsal paylaşım kavramlarının erken yaşta öğretilmesi, çocukların sosyal ilişkilerini güçlendirmede önemli bir faktördür (Hodžić, 2014, s. 33-48).

Üçüncü ünite, “Küçük Çocukların Duası” (Publikacije Islamske Zajednice Bosne i Hercegovina, 2009: 13) temasıyla çocuklara şükür ve duanın metotlarının somuta indirgenerek anlatıldığı gözlemlenmiştir. Duanın günlük rutinler içerisinde basit bir şekilde yapılabileceği çocuklara günlük kullandıkları kelimeler vasıtasıyla drama yöntemi kullanılarak anlatıldığına eşlik etmiş bulunmaktayız. Çocuklara basit dua ve ibadet ritüelleri öğretilmektedir. Bu, çocukların dini pratiği erken yaşta tanımlarını ve manevi bir bağ kurmalarını sağlamaktadır. (Hodžić, 2014, s. 66).

Dördüncü ünite, “Hz. Muhammed’i ve Tüm Diğer Peygamberleri Çok Seviyoruz” şeklindedir. Çok kültürlü bir coğrafyada yaşayan çocuklara tüm peygamberler hakkında didaktik bilgi verilerek, ötekileştirme yapılmadan hepsinin sayıldığı ve sevildiği ifade edilmiştir. Bu ünite işlenirken konu ile ilgili görsel materyallerden sıkça yararlanıldığına ayrıca peygamber kıssalarının hikayeleştirilerek anlatıldığı gözlemlenmiştir.

Beşinci Ünite, “Doğayı Seviyorum ve Koruyorum” (Publikacije Islamske Zajednice Bosne i Hercegovina, 2009: 14) başlığı ile İslam öğretileri bağlamında çevre bilinci geliştirmek hedeflenmektedir. İnsan doğanın bir üyesi ve onun bir parçası olduğu için sürekli karşılıklı ilişki içerisinde. Bu ilişkide sadece insanlar değil tüm canlılar vardır ve her birinin ayrı ayrı yaşam hakkı vardır. Bu sebeptendir ki bu dengenin korunması ve sağlanmasında küçük yaşlardan itibaren çevre eğitimi oldukça önem arz etmektedir (Köylü, 2012, s. 266-285). Bu konu inceleme konumuz olan Bosna Hersek’te ders içerisinde de Kur’anı Kerimden örneklerle tartışma yöntemi kullanılarak öğrencilere anlatılmıştır. Sonrasında öğrencilerden konu ile ilgili müzik veya resim alanlarından birinde eserler hazırlamalarının istenmeleri şeklinde gerçekleştirildiği gözlemlenmiştir.

Altıncı ünite de ise, “Davranışlarım” konusuna yer verilmiştir. Sevgi, saygı gibi erdemli davranışlar edinmelerinin sağlanması hedeflenmektedir. Ahlak eğitimi insanın akıl, irade, öfke gibi duygularının tanımlanmasını ve incelemesini yaparak kişinin olumlu davranışlar geliştirmesini incelemektedir. Ahlak eğitiminde amaç insanın iyi davranışlar ve özellikler kazanarak bunu içselleştirerek, üyesi olduğu toplum ilişkilerinde kullanması hedeflenmektedir. Bu sebeple davranış eğitimi toplumun inşasında önemli bir yer etmektedir (Çağrı, 2016, s. 12-16).

Yedinci ünite, “Mutlu Çocuk Bayramları” (Publikacije Islamske Zajednice Bosne i Hercegovina, 2009: 15) teması içinde Mevlüd kandilinin ne olduğu ve nasıl kutlandığı hakkında somut bilgilerin verildiği ve sonrasında öğrencilerin sevdiklerine dağıtmaları için hediye kartları hazırlanmaktadır.

Son olarak sekizinci ünite de “Dini Çeşitlilikte Zenginliklerimiz” (Publikacije Islamske Zajednice Bosne i Hercegovina, 2009: 16) başlığına yer verilmiştir. Farklı din ve inançlara sahip insanlarla birlikte yaşama bilincinin gelişimini başlatmak ve başkalarının görüşlerine saygı duyma ve hoşgörü geliştirmeyi sağlamak hedeflenmektedir. Uygun fotoğraf veya filmler aracılığıyla çocukların diğer dinlerin dini yapılarının görünümünü hakkında bilgilendirilerek, farklı inançlara sahip insanlarla nasıl selamlaşacağı hakkında uygulamalı eğitim verildiği gözlemlenmiştir.

3.2.Eğitim materyalleri ve yöntemler

Okul öncesi dönemde İslam din eğitimi, çocukların yaş ve gelişim düzeylerine uygun olarak hazırlanmış çeşitli kitaplar ve görsel materyallerle desteklenmektedir. Bu materyaller, çocukların dini bilgileri eğlenceli ve öğretici bir şekilde öğrenmelerini sağlamayı amaçlamaktadır. Özellikle, resimli kitaplar, dini hikâye kitapları, duaları öğreten kartlar ve interaktif oyunlar, bu yaş grubundaki çocuklar için etkili öğretim araçları olarak kullanılmaktadır. Ayrıca, eğitimde drama, şarkılar ve el işi aktiviteleri gibi yöntemler de kullanılmaktadır. Bu yöntemler, çocukların öğrenme sürecine aktif katılımlarını sağlamakta ve dini bilgileri somutlaştırmalarına yardımcı olmaktadır. (Hadžić, 2010, s. 12-34).

3.3.Eğitim materyallerinin içeriği

Eğitim materyalleri, İslam’ın temel öğretilerini, ibadetleri, ahlaki değerleri ve peygamberlerin hayatlarını içermektedir. Bu materyaller, çocukların anlayabileceği basit ve anlaşılır bir dille hazırlanmıştır. Örneğin, dualar ve sureler, kolay ezberlenebilecek şekilde sunulmakta; peygamber kıssaları ise hikâye formatında anlatılmaktadır. Görsel öğeler ve renkli tasarımlar, çocukların ilgisini çekmekte ve öğrenmeyi teşvik etmektedir (Çatić, 2011, s. 23-56).

3.4.Eğitimin çocuklar üzerindeki etkileri

Yapılan araştırmalar, okul öncesi dönemde alınan İslam din eğitiminin, çocukların sosyal ve ahlaki gelişimlerine olumlu katkılar sağladığını göstermektedir. Bu eğitim, çocukların dini ve kültürel kimliklerini geliştirmelerine yardımcı olmakta ve toplumsal değerlerle uyumlu bireyler olarak yetişmelerini desteklemektedir (Begović, 2012, s. 78-102). Özellikle, dini değerlerin ve ibadetlerin öğretilmesi, çocukların manevi gelişimlerine katkıda bulunmakta ve onlara ahlaki bir rehberlik sunmaktadır.

Bosna Hersek'te okul öncesi din eğitiminin çocuklar üzerindeki etkileri, çeşitli araştırmalar ve gözlemler sonucunda belirlenmiştir. Bu etkiler, genellikle olumlu olup, çocukların duygusal, sosyal ve ahlaki gelişimlerini desteklemektedir:

a) Ahlaki gelişim: Dini eğitim, çocukların doğru ve yanlış kavramlarını öğrenmelerine yardımcı olmaktadır. Bu da onların ahlaki değerleri içselleştirmelerini ve sosyal hayatta bu değerlere göre hareket etmelerini sağlamaktadır. (Zulfić, 2017, s. 17).

b) Sosyal beceri gelişimi: Dini eğitim, çocukların empati, paylaşma, yardımseverlik gibi sosyal becerilerini geliştirmektedir. Grup etkinlikleri ve toplu ibadetler, çocukların sosyal ilişkilerini güçlendirmelerine katkı sağlamaktadır. (Radončić, 2016, s. 99).

c) Duygusal gelişim: Dini ritüeller ve ibadetler, çocukların duygusal dengeyi sağlamalarına yardımcı olabilmektedir. Dua ve meditasyon gibi uygulamalar, çocukların stresle başa çıkma becerilerini artırabilmektedir. (Perry, 2003, s. 1).

d) Kültürel kimlik: Dini eğitim, çocukların kendi kültürel kimliklerini tanımalarına ve bu kimliği benimsemelerine yardımcı olmaktadır. Bu, onların toplumsal aidiyet duygusunu güçlendirmektedir. (Balić, 2009, s. 75).

3.5.Eğitimin çocukların sosyal gelişimine katkısı

İslam din eğitimi, çocukların empati, yardımlaşma, saygı ve sevgi gibi sosyal becerilerini geliştirmelerine yardımcı olmaktadır. Bu değerler, çocukların sosyal ilişkilerini güçlendirmekte ve topluma uyum sağlamalarını kolaylaştırmaktadır. Ayrıca, çocukların disiplinli ve sorumlu bireyler olarak yetişmelerine katkı sağlamaktadır. Dini eğitim alan çocuklar, daha iyi bir ahlaki temel kazanmakta ve bu da onların ilerleyen yaşlarda topluma olumlu katkılar sunmalarını sağlamaktadır. (Žiga, 2013, s.34-58).

3.6.Eğitim sürecinde karşılaşılan zorluklar

Bosna Hersek'te okul öncesi İslam din eğitimi, bazı zorluklarla karşı karşıya kalmaktadır. Bu zorluklar arasında, eğitmenlerin yeterli donanıma sahip olmaması, eğitim materyallerinin yetersizliği ve dini eğitim konusunda toplumda farklı görüşlerin bulunması yer almaktadır. Ayrıca, eğitim sistemindeki bürokratik engeller ve finansal kaynakların sınırlı olması da bu zorluklar arasında sayılabilmektedir. (Hodžić, 2015, s.90-115).

3.7.Eğitim materyallerinin yetersizliği

Eğitim materyallerinin yetersizliği, eğitimin verimliliğini düşüren bir diğer faktördür. Bu nedenle, yeni ve güncel materyallerin geliştirilmesi ve mevcut materyallerin gözden geçirilmesi gerekmektedir. Eğitim materyallerinin çeşitliliği ve kalitesi, çocukların ilgisini çekmek ve öğrenme sürecini desteklemek açısından büyük önem taşımaktadır (Şarić, 2016, s.43-69).

3.8. Okul öncesi süreç de başvuru literatürü

Müfredatın zengin bir şekilde işlenmesi için aşağıda sıralanan literatür isteğe bağlı olarak takip edilmektedir;

- Ahmet Muminović, Babo, došao ramazan (Baba Ramazan Geldi), El-Kalem, Sarajevo, 2003.

- Ahmet Muminović, Babo, šta je to Kur'an (Baba Kuran nedir), El-Kalem, Sarajevo, 2000.
- Ghulam Sarwar, Islam za najmlađe (En gençler için İslam), Letra, Sarajevo, 1997.
- Godišnja doba, (bojanka) [mevsimler boyama kitabı] Novi Kevser d.o.o., Sarajevo
- Ibrahim Begović, Islamski običaji (Djeca u muslimanskoj porodici) [islami gelenekler (Müslüman bir ailenin çocuğu)], El-Kalem, Sarajevo, 2002.
- Isnam Taljić, Putovanje s oblakom (Mi volimo Muhammeda) [Bulutla yolculuk (Hz. Muhammedi seviyoruz)], Bosna T., Sarajevo, 2007.
- Kevserko, mjesečni list za najmlađe (çocuklar için aylık dergi), Novi Kevser d.o.o., Sarajevo
- Kur'anske priče za djecu (Çocuklar için Kuran hikayeleri); Libris
- Mesnevija za djecu I i II (çocuklar için mesnevi); M. Shahipour; Elementum 2007.
- Moj dan,(bojanka) (benim günüm boyama kitabı) Novi Kevser d.o.o., Sarajevo
- Naši bajrami, (bojanka) (bayramlarımız boyama kitabı) Novi Kevser d.o.o., Sarajevo
- Priče sa Istoka (Doğudan öyküler); Hamidović, 2007.
- Selçuk Yildirim, Majko, pričaj mi o Allahu (anne bana Allahtan bahset), Bookline d.o.o., El-Kelimeh, Sarajevo 2005.
- Senka Bešlić Hajrić, Priče za moju djecu (Çocuklarım için hikayeler)

4. Ders Verecek Öğretmenlerde Aranan Şartlar

Eğitmenlerin yeterli donanıma sahip olmaması, dini eğitimin kalitesini olumsuz etkileyen önemli bir faktördür. Bu nedenle, eğitmenlerin mesleki gelişimlerine önem verilmekte ve çeşitli eğitim programları düzenlenmektedir. Eğitmenlerin, çocuk psikolojisi ve pedagojisi konularında da bilgi sahibi olmaları, eğitim sürecinin daha etkili olmasını sağlamaktadır (Mehmedović, 2014, s.59-84).

Ders verecek eğitimcilerde aranan kriterler; İslami ilimler fakültesi ve İslam pedagoji fakültesi mezunu olmaktır. Bu şartı sağlayanlar Bosna Hersek İslam Cemaati Riyasetine başvuru yaparak kabul aldıktan sonra işe başlarlar. Başladıkları andan itibaren uygun bilimsel ve mesleki kurumlarda düzenlenen seminerler yoluyla sürekli eğitime tabii tutulurlar (Publikacije Islamske Zajednice Bosne i Hercegovina, 2009: 17).

Bu şartların haricinde Bosna Hersek İslam Cemaati Riyaseti'nin kabul gördüğü üniversite veya eş değeri kurumlarda eğitim alanlar da belgelendirmek ve riyasetin onayını almak şartıyla başvuru hakkını sahip olabilmektedirler.

5. Sonuç

Bosna Hersek ile ilgili yapılan tarihi araştırmaları dikkate aldığımızda başlangıç noktasının VI. yüzyılda Slavların bu bölgeye yerleşmesi kabul edilmektedir. Esas olarak atalarının ise İliyalılar, Keltler, Romalılar, Gotlar, Alanlar, Hunlar ve Avarlar olduğu kabul edilmektedir. Buradan da anlaşıldığı üzere Bosna Hersek yıllar boyunca büyük bir çeşitliliğe ev sahipliği yapmış olmaktadır. Bununda günümüze kadar gelen kültürel ve dinsel çeşitliliğin üzerinde etkili olduğunu düşünmekteyiz.

Tarih boyunca Bosna Hersek dinsel çeşitlilik ve çoğulculuğun yaygın olduğu bir bölge olma özelliğini korumuştur. Roma İmparatorluğunun Doğu ve Batı olarak ikiye ayrılması ile Bosna Hersek bölgesi doğu ve batı arasında sınır bölge olmuştur. Buda doğusunda Ortodoksluğun batısında ise Katolikliğin var olduğunun göstergesi olmuştur. Bu sebeple doğu batı arasındaki Ortodoks ve Hıristiyanlığın genişleme politikalarından nasibini alarak baskılara maruz kalmışlardır. Bunun bir sonucu olarak da Bogomilizmi

benimsemişlerdir. Fatih Sultan Mehmet'in Bosna'yı fethi ile de İslam Bosna topraklarındaki varlığını göstermiş ve günümüze kadar da sürdürmüştür. Yahudiler ise Nazilerden payına düşeni almış ve onların katliamına maruz kalarak yok denecek kadar az bir sayıyla günümüze ulaşmışlardır.

Bosna Hersek tarih boyunca çok kültürlü bir din yapısına sahip olmuştur. Bu durum bireyler için kimi zaman avantaj kimi zaman ise dezavantaj olmuştur. Fakat bununla beraber her fırsatta Müslüman bireyler kendi dinlerini çocuklarına öğretmek için çeşitli alternatifler geliştirmiştir. Çalışmamızda Bosna Hersek'te okul öncesi kademedeki uygulanan din eğitimi müfredatına yer verilmiştir. Edindiğimiz veriler ışığında temel din eğitimi ile beraber çocuğun temel gelişimi ve bulunduğu çok kültürlü sosyal ortama adapte olmasında ona yardımcı ve destek olacak bilgi ve birikimin İslam dini verileri ekseninde öğretildiğine ulaşılmıştır.

Görüyoruz ki günümüz Bosna Hersek'te geçmişten korunan dinsel çeşitlilik halen varlığını korumaktadır. Küresel dünyada gelişen olaylarla beraber ise dinsel çeşitlilik önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda dinsel çeşitliliğin, hâkim olduğu bölgede iki yönlü etki yaptığı kanaatindeyiz. Bu kanaatlerimizin ilki kültürel ve dinsel çeşitlilik ile zenginlik kazandırırken, ikincisi ise inançların kafa karışıklıklarına sebebiyet vererek inancın asıl kaynağından farklı bir zemine kaymasına sebebiyet vermiştir. Son söz olarak ise, bu konuda Bosna Hersek topraklarında yaşanan ilişki ve tavırların zamanla daha da ilgi çekici hale geleceğine inanmaktayız. Karşılıklı bir etkileşim ile hem Bosna Hersek'in dünyadan hem de dünyanın Bosna Hersek'ten çıkaracağı önemli dersler olduğuna inanmaktayız.

Çocuk yetiştirmek biyolojik olgunlaşmayla beraber zihinsel gelişimin eş güdümlü işlemesi ile gelişen bir süreçtir. Sağlıklı tüm ebeveynler çocuklarının mutlu, başarılı, gelişimini tamamlamış bireyler olmasını arzulamakla beraber bu sürecin sağlıklı işlemesi adına da ellerinden gelen desteği sağlamaya çalışmaktadırlar. Bu arzu ile seçmiş oldukları inançsal değerlerin de sağlıklı ve yeterli gelişmesini istemektedirler. Bu sebeple formel eğitimin ilk ayağı olan okul öncesi sürecinin değerler eğitiminin başlangıcını oluşturması ve tüm eğitim sürecine temel inşa etmesi açısından oldukça önemlidir. Bu sebeple çalışmamız Bosna Hersek'te ki bu süreci anlamak ve anlamlandırmak adına iyi bir deneyim olmuştur

Kaynakça

- Aamodt, S. & Wang, S. (2018). *Çocuğunuzun Beynine Hoşgeldiniz*. İndigo Yayıncılık.
- Ayverdi, E. H. (1981). *Avrupa'da Osmanlı Mîmârî Eserleri Yugoslavya*. (Cilt 2). İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları.
- Bağcı, H. (1992). Bosna Hersek-Soğuk Savaş Sonrası Anlaşmazlıklara Giriş. *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 16(27), 257-279. <https://www.acarindex.com/tarih-arastirmalari-dergisi/bosna-hersek-soguk-savas-sonrasi-anlasmazlklara-giris-136918>.
- Balić, S. (2009). "Bosnia and Herzegovina: A Tradition Betrayed." Columbia University Press.
- Baş, E. (2013). *İslam Kurumları Tarihi El Kitabı*. Grafiker Yayınları.
- Begović, E. (2012). *Uticaј Verskog Obrazovanja na Socijalni i Moralni Razvoj Dece*. University of Sarajevo Press.
- Ćatić, S. (2011). *Vizuelni i Audio Materijali za İslamsko Vjersko Obrazovanje*. Institute of Education Mostar.
- Četić, H. (2021). "Religijska edukacija u ranom djetinjstvu". *Časopis za religijska istraživanja*, 34(2).
- Ćurak, M. (2011). "Socijalizacija Djece u Predškolskoj Dobi". *Pedagoška Praksa*, 13(1).
- Çağrıci, M. (2016). *Ana Hatlarıyla İslam Ahlakı*. Ensar Yayınları.
- Dostovic, N. (2016). Bosna Hersek ve Hırvatistan'da İslami Eğitim Araştırmaları. A. Erken (Ed.), *Balkanlarda Din Eğitimi içinde* (77-105). DEM Yayınları.
- Gölen, Z. (2010). *Tanzimat Döneminde Bosna Hersek*. Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Grabus, M. (2014) Bosna Hersek'te Din Eğitimi. *TDV 1.Uluslararası Öğrenci Sempozyumu içinde* (39-56. ss.). Türkiye Diyanet Vakfı.
- Hadžić, M. (2010). *Metode i Materijali za Vjersko Obrazovanje Predškolske Djece*. Zenica Publications.
- Hodžić, A. (2015). Religious Education in Bosnia and Herzegovina and Challenges Faced. *Journal of Educational Research Sarajevo*.
- Hodžić, E. (2014). "Religious Education in Bosnia and Herzegovina: Policy, Practice, and Prospects". *European Education*, 46(1).
- Hodžić, E. (2014). "Vrednovanje Zajedništva i Solidarnosti u İslamskom Obrazovanju". *Islamska misao*, 7(2).
- İsanovic, H. A. (2018). Publicly Funded İslamic Education in Bosnia and Herzegovina. J. Berglund (Ed.), *Handbook Islamic Education European Perspectives on Islamic Education and Public Schooling içinde* (120-135). Equinox Publishing.
- Köylü, M. (2012). *Din Eğitiminde Çağdaş Konular*. DEM Yayınları.
- Mehmedović, N. (2014). *Profesionalni Razvoj Vjerskih Nastavnika i Njegov Značaj*. Faculty of Education Zenica Publications.
- Mustafić, A. (2018). *Obrazovanje o Vjerskim Danima i Djeca*. Islamska Zajednica Bosne i Hercegovine.
- Oruç, C. (2010). Okul öncesi Dönemde Dini Duygunun Kökenleri ve Gelişimi. *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 10/1, 75-96. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/anasay/issue/79763/1275586>.

- Perry, V. (2003). "Bosnia and Herzegovina: State-Building and Democratization". Conflict Studies Research Centre
- Radončić, D. (2016). "The Impact of Religious Education on Social Cohesion in Bosnia and Herzegovina." South East European Journal of Political Science
- Riyaset islamske Zajednice u Bosni i Hercegovini Vjerskoprosvjatna Sluzba Sarajevo Nastavni Plan i Program u Predskolskim Ustanovama*. Publikacije Islamske Zajednice Bosne i Hercegovina, 2009.
- Sağlam, İ. (2013). *Okul Öncesi Dönem ve Din Eğitimi*. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Šarić, H. (2016). Razvoj Obrazovnih Materijala: Primjer Islamskog Vjerskog Obrazovanja. *Journal of Educational Sciences University of Sarajevo*.
- Žiga, I. (2013). Socijalni i Moralni Razvoj Predškolske Djece. *Bosnian Journal of Educational Research*, 34-58.
- Zukic, K. (2000). *Islamic Achitecture in the Balkans and Herzegovina*. Publications of Islamic Educational, Scientific and Cultural Organization.
- Zulfić, E. (2017). "The Influence of Religious Education on the Moral Development of Children in Bosnia and Herzegovina". *Journal of Islamic Studies and Culture*.

Makale Bilgi Formu

Yazar Onayı: Makale tek yazarlıdır. Yazar, makalenin son halini okuyup onaylamıştır.

Çıkar Çatışması Bildirimi: Yazar tarafından potansiyel çıkar çatışması bildirilmemiştir.

Telif Beyanı: Yazar dergide yayınlanan çalışmasının telif hakkına sahiptir. Bu çalışma CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Destek/Destekleyen Kuruluşlar: Bu araştırma için herhangi bir kamu kuruluşundan, özel veya kâr amacı gütmeyen sektörlerden hibe alınmamıştır

Etik Onay ve Katılımcı Rızası: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunmaktadır.

İntihal Beyanı: Bu makale iThenticate tarafından taranmıştır.